

5. Сурмин Ю.П. Теория систем и системный анализ : [учеб. пособие] / Ю.П. Сурмин. – К. : МАУП, 2003. – 368 с.

6. Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук, Є.К. Бистрицький, М.О. Булатов, А.Т. Ішмуратов. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.

7. Щедровицкий Г.П. Система педагогических исследований (методологический анализ) / Г.П. Щедровицкий // Педагогика и логика. – М., 2003. – С. 16–200.

8. Ягупов В.В. Педагогіка: [навч. посібник] / В.В. Ягупов. – К. : Либідь, 2003. – 560 с.

УДК 378.1

КОМПОНЕНТИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ

Єгорова К.Г., асистент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Проведена нами робота з теоретичного аналізу, узагальнення наукових досліджень, нормативно-правових документів дає підстави визначити компоненти готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем. А саме: мотиваційний компонент; теоретичний компонент; практичний компонент, рефлексивний компонент. Усі структурні компоненти моделі спрямовано на формування належного (достатнього та творчого) рівня готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем.

Ключеві слова: *готовність, професійна діяльність, формування готовності, складники готовності, соціальна реабілітація, соціальний працівник.*

Проведенная нами работа по теоретическому анализу, обобщению научных исследований, нормативно-правовых документов дает основания определить компоненты готовности будущих социальных работников к социальной реабилитации детей младшего школьного возраста с детским церебральным параличом. А именно: мотивационный компонент; теоретический компонент; практический компонент, рефлексивный компонент. Все структурные компоненты модели направлены на формирование надлежащего (достаточного и творческого) уровня готовности будущих социальных работников к социальной реабилитации детей младшего школьного возраста с детским церебральным параличом.

Ключевые слова: *готовность, профессиональная деятельность, формирование готовности, составляющие готовности, социальная реабилитация, социальный работник.*

Yehorova K.H. COMPONENTS OF READINESS OF FUTURE SOCIAL WORKERS FOR SOCIAL REHABILITATION OF CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE WITH INFANTILE CEREBRAL PALSY

Our work on theoretical analysis, generalization of scientific researches, regulatory and legal documents gives us grounds to determine the components of an intending social worker's readiness to social rehabilitation of primary school age children with cerebral palsy. Namely: motivational component; theoretical component; practical component, reflexive component. All the structural components of the model are aimed at forming appropriate (satisfactory and creative) level of intending social workers to the social rehabilitation of primary school children with infantile cerebral palsy. Conclusions: In the future, we consider it expedient to analyze the contemporary state of the research on the topic of our research.

Key words: *readiness, professional activity, forming readiness, components of readiness, social rehabilitation, social worker.*

Постановка проблеми. Теоретичний аналіз і узагальнення наукових праць, нормативно-правових документів, які містять різноманітні вимоги до професії, функцій і функціональних обов'язків соціального працівника, дозволяють виокремити основні знання та професійні вміння май-

бутніх соціальних працівників. Соціальний працівник мусить володіти широким колом відповідних знань і умінь, які умовно можна об'єднати в такі групи: загальні вимоги до освіти спеціаліста; вимоги до знань та умінь із циклу загальних гуманітарних і соціально-економічних дисциплін; вимоги до

знань і вмінь із циклу загальних математичних і природничих дисциплін; вимоги до знань і вмінь із циклу загально-професійних дисциплін; вимоги до знань і вмінь із циклу спеціальних дисциплін. Розкриття відповідних знань і умінь допомагають визначити структурні компоненти професійної готовності майбутніх соціальних працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У багатьох наукових дослідженнях порушуються питання необхідних особистісних рис соціального працівника та складників готовності майбутніх соціальних працівників (В. Бех, І. Пінчук, І. Мигович). Варто зазначити, що, за дослідженнями О. Карпенко, компонентами готовності соціальних працівників є мотиваційно-ціннісний, особистісно-професійний, соціально-професійний [4, с. 179]. У науковому дослідженні І. Жорової та Є. Криницького структура готовності майбутнього соціального працівника включає психологічну, моральну і фахову готовність [3]. Проте, як зазначають Т. Соловей і М. Чайковський, у закордонній і вітчизняній науковій літературі немає єдиної думки щодо структурних компонентів готовності соціальних працівників до професійної діяльності [6].

Узагальнюючи проведену нами роботу, ми констатуємо, що структура професійної готовності соціальних працівників являє собою багаторівневе, динамічне утворення, що є поєднанням мотиваційного, особистісного, когнітивного, операційно-діяльнісного й оціночного компонентів. Відповідні компоненти відображають готовність майбутнього соціального працівника до конкретної практичної діяльності та характеризують його як особистість.

Аналіз науково-методичної та спеціальної літератури із проблеми структурних компонентів готовності майбутніх соціальних працівників фахівців до професійної діяльності дозволяє стверджувати, що сьгодні дослідження з виокремлення і теоретичного обґрунтування компонентів готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем відсутні, що обумовило вибір теми цієї публікації.

Постановка завдання. Мета статті – визначити та теоретично обґрунтувати компоненти готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведена нами робота з теоретичного узагальнення наукових праць і аналіз змісту нормативно-правових документів

дозволила виокремити компоненти готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку (далі – МШВ) з дитячим церебральним паралічем (далі – ДЦП): мотиваційний компонент; теоретичний компонент; практичний компонент, рефлексивний компонент. Структурні компоненти органічно взаємопов'язані, взаємовпливають і взаємозумовлюють один одного. Зупинимось на їхньому змісті більш детальноше.

Одним із компонентів формування готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей МШВ із ДЦП є мотиваційний. Цей компонент характеризує здатність майбутнього спеціаліста із соціальної сфери мотивувати себе на набуття необхідних професійних знань, умінь і навичок й формування компетентності в питаннях соціально-реабілітаційної роботи з дітьми із захворюванням дитячого церебрального паралічу.

Нам дуже важлива думка науковця Т. Голубенка, який, працюючи над особливостями процесу формування готовності майбутніх соціальних працівників, визначив механізм формування мотивації й орієнтації до професійної роботи як сукупність закономірних зв'язків і відношень, що обумовлюють процес засвоєння соціальних цінностей, норм і правил поведінки, формують в індивіда специфічні ціннісні орієнтації та настанови. Всебічна взаємодія вкладача та студента на основі єдності мети та формування особистої відповідальності за результати навчання сприяють створенню умов для відносно стійкої відповідності мотивів і цілей навчальної діяльності [1]. Також ми поділяємо погляд науковця, який вважає, що цілеспрямована робота з формування мотиваційно-ціннісного навчання має бути основною складовою частиною процесу навчання, оскільки вона забезпечує усвідомлений характер постановки особистих цілей і регулювання студентами власної навчально-пізнавальної діяльності [1]. Мотиваційний компонент як необхідний елемент успішної професіоналізації фахівця із соціальної роботи виділяє О. Тополь, зазначаючи, що вона зумовлює професійну придатність до практичної роботи [8].

Аналіз дисертаційних досліджень із проблеми формування готовності до професійного самовизначення показав, що багатьма дослідниками на перше місце в структурі готовності виноситься мотиваційний компонент (Є. Ільїн, Т. Осадченко, Т. Приходько й інші).

Ми вважаємо, що сформованість мотиваційного ставлення майбутнього соціального працівника до соціально-реабілітацій-

ної роботи з дітьми МШВ із ДЦП має вагоме значення в підвищенні результативності за-своєння та застосування відповідного виду діяльності. А як наслідок – досягнення мети моделі на належному рівні.

Другий структурний компонент, теоретичний, містить сукупність всезагальних знань про людину, закономірності її взаємодії в суспільстві, соціальну поведінку, вплив середовища на її соціалізацію, спеціальних знань про дитину молодшого шкільного віку із захворюванням дитячого церебрального паралічу й про особливості життєдіяльності цієї дитини та її родини. Головна мета теоретичного компонента формування готовності – це отримання майбутніми соціальними працівниками знань із різних галузей і сприяння усвідомленню міжпредметних зв'язків, які потрібні для продуктивної професійної діяльності відповідного виду.

А. Кадушін у своїх наукових працях виділяє п'ять рівнів знань, які повинен використовувати соціальний працівник у процесі своєї професійної діяльності під час надання соціальної допомоги:

1. Загальні знання у сфері соціальної роботи: політика у сфері соціальної допомоги, соціальні служби, соціальні проблеми й інститути; людська поведінка і соціальне оточення: розвиток особистості, соціокультурні норми та цінності, процеси життєдіяльності у суспільстві; методи практичної діяльності у сфері соціальної роботи: індивідуальна та групова соціальна робота, організація громади.

2. Знання з окремих галузей соціальної роботи: мета, функції, методи професійної діяльності.

3. Знання про конкретне агентство: його функції, структуру, нормативно правову регуляцію.

4. Знання про типи клієнтів, з якими працює агентство.

5. Знання про типові особливості встановлення контакту [10].

Важливість теоретичної готовності для майбутнього соціального працівника підкреслюють майже всі дослідники соціально-реабілітаційної сфери. Ми наголошуємо на тому, що знання створюють основу, на якій базуються вміння та навички. Тому програмою підготовки майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей МШВ із ДЦП передбачено надання студентам знань щодо особливостей психофізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку із ДЦП; знання сутності та технологій надання соціально-реабілітаційних послуг; знання нормативно-правової бази в Україні щодо соціальної реабілітації дітей МШВ із ДЦП; механізмів оцінювання ефективності

здійснення соціально-реабілітаційної роботи з дітьми МШВ із ДЦП; функціональних обов'язків і кваліфікаційних вимог до фахівців, які здійснюють відповідний вид роботи.

Третім компонентом готовності майбутнього соціального працівника до соціальної реабілітації дітей МШВ із ДЦП у нашому дослідженні є практичний компонент, який полягає в наявності належного рівня необхідних умінь і навичок щодо здійснення соціально-реабілітаційної роботи з дітьми молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем. Практичний компонент є показником сформованості прикладних знань. Він дозволяє визначити рівень сукупності професійних вмінь (а саме: діагностичних, прогностичних, організаційних, комунікативних, управлінських тощо), які необхідні для здійснення роботи із соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку із захворюванням на ДЦП; конструктивно вирішувати конфліктні ситуації; здійснювати також дослідницьку діяльність.

Як зазначає науковець Н. Горішна, в основі професійних вмінь соціального працівника лежить організована система знань, проте запас теоретичних знань ще не забезпечує успіху в соціальній роботі [2]. Ми згодні, що для ефективного здійснення соціальної роботи потрібні відповідні навички. Практичний компонент формує професійні та соціальні позиції майбутнього соціального працівника. Він пов'язаний із виконанням різноманітних соціальних ролей: посередника між сім'єю і соціальними службами, між дітьми і дорослими; помічника, радника, друга, експерта тощо. Оволодіння різними соціальними ролями визначає рівень професійної компетентності майбутнього соціального працівника і готовності до здійснення соціально-реабілітаційної діяльності з дітьми із МШВ із ДЦП.

У своєму дослідженні ми наголошуємо на важливості соціального працівника вміти з розумінням слухати інших, творчо вирішувати проблеми клієнта, бути грамотною людиною, служити зразком у професійних відносинах, оцінювати власну поведінку в будь-яких обставинах.

Практичний компонент відображає знання способів, прийомів, видів соціальної реабілітації дітей МШВ із ДЦП; вміння реалізувати індивідуальні та групові форми соціально-реабілітаційної роботи. Це показник здібності майбутнього соціального працівника втілювати отримані під час навчання специфічні знання в професійній діяльності. Важливість практичного компонента в процесі підготовки працівників соціальної сфери докладно досліджено З. Фалінською, яка наголошувала на до-

триманні принципу неперервної практичної підготовки студентів [9].

Рефлексивний компонент є четвертим компонентом готовності соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем. Відповідний компонент передбачає в майбутнього соціального працівника наявність сукупності навичок до самооцінки й здатності до самоаналізу, самокорекції, тобто рефлексії.

На провідному значенні формування рефлексивності в студента наголошує Л. Міщик, яка зазначала: «Організація і функціонування рефлексивного середовища є головною умовою культивування рефлексії, яка забезпечує активізацію процесів особистісного та професійного самовизначення» [5, с. 58].

Професійна рефлексія, на думку І. Звереві та Г. Лактіонової, пов'язана із професійним усвідомленням і самоусвідомленням, допомагає спеціалісту вийти зі стану своєрідного «поглинання» самою професією та подивитися на неї з позиції спостерігача, зайняти позицію поза нею, над нею для судження про неї. Професійна рефлексія передбачає ставлення спеціаліста до самого себе як до суб'єкта діяльності, спробу побачити себе в конкретній робочій ситуації [7, с. 215].

На нашу думку, здатність порівнювати, зіставляти власне бачення себе з оцінками інших учасників взаємодії під час процесу соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку із ДЦП допомагає майбутньому соціальному працівникові усвідомлювати, як він насправді сприймається й оцінюється іншими людьми.

Висновки із проведеного дослідження. Отже, відповідно до наших досліджень, готовність майбутнього соціального працівника до соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем ми формуємо як комплексне особистісне утворення, що визначає спроможність і забезпечує успішне виконання професійних функцій і функціональних обов'язків фахівця соціальної сфери в процесі здійснення соціально-реабілітаційної роботи з дітьми молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем. Нами визначені компоненти готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем, які є одними з основних структурних елементів розробленої моделі за відповідним напрямом роботи. А саме:

мотиваційний; теоретичний; практичний і рефлексивний компоненти. І тільки взаємозв'язок і взаємообумовленість відповідних компонентів забезпечить досягнення якісного результату формування готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Голубенко Т. Особливості процесу формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку / Т. Голубенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oaji.net/articles/365-1393341244.pdf>.
2. Горішна Н. Професійна компетентність соціального працівника як складова його фахової підготовки / Н. Горішна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ped/2009/www17/Horishna.pdf>.
3. Жорова І. Структура готовності майбутнього соціального працівника до роботи з молодіжними громадськими організаціями / І. Жорова, Є. Криницький // Педагогічний альманах : збірник наукових праць ; за ред. В. Кузьменка та ін. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. – Випуск 27. – С. 213–217.
4. Карпенко О. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти : науково-методичний та організаційно-технологічний аспект : [монографія] / О.Г. Карпенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dissert.com.ua/content/349640.html>.
5. Міщик Л. Теорія і практика професійної підготовки соціального педагога : [монографія] / Л. Міщик. – Глухів : РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2011. – 116 с.
6. Соловей Т. Змістовні компоненти професійної компетентності соціального працівника інклюзивного закладу освіти / Т. Соловей, М. Чайковський // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – № 1(7). – 2013. – С. 220–224.
7. Соціальна робота в Україні : [навч. посібник] / І. Зверева, О. Безпалько, С. Харченко та ін. ; за заг. ред. І. Звереві, Г. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.
8. Тополь О. Здоров'язберігаюча компетентність як складова професіоналізму соціального працівника / О. Тополь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/484/1/Topol.pdf>.
9. Фалинська З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / З. Фалинська. – Вінниця, 2006. – 24 с.
10. Kadushin A. The knowledge base of social work / A. Kadushin // Kahn A. Issues in American Social Work. – N.Y. : Columbia University Press, 1959. – P. 39–79.